

Tarih - Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı¹

Yrd. Doç. Dr. Kemal EROL²

Özet

Edebiyat, tarih, felsefe ve sosyoloji gibi bilimsel sahalarda, kendi özel alanlarında bağımsız birer disiplindir. Başlangıçta tarih, edebiyatın bir biçimi olarak yer almaktayken 19. yüzyıl başlarında tarihçilerin kendi bilimsel yöntemlerini kullanarak tarih - edebiyat arasındaki ayrımı inşa ettikleri görülür. Böylece edebiyat, insanın duygu ve düşüncelerinin, felsefi yaklaşımlarının ifadesi; tarih ise, insanoğlunun zaman içinde yaşadığı vakaların kaydı olarak ayrışır. Ancak bu iki disiplin arasındaki ilişki, her zaman aktif kalmaya devam eder. Zira bunlardan biri olmadan diğerinin anlaşılması güçtür. Bu nedenle çocukların eğitiminde program geliştirmek adına tarih – edebiyat korelasyonu, interdisipliner yaklaşım çerçevesinde bir zorunluluk olarak karşımıza çıkar. Bu temelde pedagojik bir yaklaşım olarak tarihî romanların tarih öğretimindeki rolünün araştırılması konusu, tarihçiler kadar edebiyatçıları da ilgilendirmektedir.

Edebiyat biliminde roman sanatını tarih eğitimi için bir araç olarak kullanma yöntemi Türk eğitim sisteminde yeterince yer alıyor mu? Tarih dersinde kültür ve medeniyet değişimine yol açan Tanzimat Dönemi gibi mühim bir tarihî evre verilirken Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın yazıları hatırlanıyor mu? Bu döneme ait Ahmet Mithat Efendi gibi edebî şahsiyetlerin yeni insan tipini ve fikir açılımını yansıtan romanları okutuluyor mu? Atatürk İlkeleri ve İnkılâp tarihi öğretiminde Kurtuluş Savaşı ve sonrası döneme ilişkin roman ve hikâyeleri dersin tamamlayıcı bir unsuru olarak okuma ödevine dönüştürüyor muyuz? Tarih öğretirken tarihî romanlardan niçin ve nasıl yararlanmalıyız? Bu çalışmada sözü edilen soruların cevapları, konu uzmanlarının görüşlerinden yararlanılarak örnek kaynak ve yöntemlere müracaat edilerek aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, edebiyat, tarihî roman, öğretim, millî şuur

The Relationship between History and Literature and the Contributions of Historical Novels to the Teaching of History

Abstract

The scientific areas such as literature, history, philosophy, sociology are the independent disciplines in their special fields. While initially the history took part as a form of the literature, it is seen that the historians built the difference between the history and literature by using their own scientific methods in the beginning of the nineteenth century. So the literature as the expression of people's feelings and thoughts and philosophical approach, and the history as the record of events that human beings live in time, separate from each other. But the relationship between these two disciplines always continues actively. Because it is difficult to understand one of them without the other. So the correlation of history and literature appears as a necessity to improve the program

¹ Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün 11-13 Kasım 2011 tarihinde düzenlediği "Uluslararası Türk Dilinin ve Edebiyatının Bugünkü Sorunları ve Çözümleri Sempozyumu"nda (TUDES2011) bildiri olarak sunulmuştur.

² Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, kemalerol64@mynet.com

in the education of children within the framework of interdisciplinary. On this basis the topic about investigation of the role of historical novels in history teaching as a pedagogical approach, not only concerns the historians, but also concerns the men of letter.

Does the method of using the art of novel as a tool for the history education in the literature science, take part in the education system enough? Do you remember the writings of Şinasi, Namık Kemal and Ziya Paşa while you are teaching an important historical stage like The Period of Tanzimat causing the change of culture and civilization. Are the novels, reflecting a new human model and new ideas of the literary figures like Ahmet Mithat Efendi, taught by you? Do you convert the novel and stories about The War of Liberation and the postwar period, to the homework of reading as a complementary element of the lesson in the teaching of Atatürk's principals and revolution? Why and how can we benefit from the historical novels while we are teaching the history. The answers of these questions will be searched by utilizing from the views of the subjects specialists and by applying the sample sources and methods in our study.

Key Words: History, literature, historical novels, teaching, national consciousness.

Giriş

Edebiyat, duygu, düşünce ve hayallerin dil malzemesi vasıtasıyla ifade edildiği yazılı ve sözlü ürünlerin tamamını kapsar. Bu kapsamda var olan bilginin, duygu ve düşüncenin ifade edilme tarzı bir sanattır. Geçmişe ilgilendiren bir sanat eserini oluşturmanın ve değerlendirmenin yolu hiç şüphesiz tarihi iyi bilmekten geçer. Tarihî roman yazarlarının tarih kavramı ve tarihî vakalar hakkında üst düzeyde bilgi sahibi olmalarının gerekliliği de buradan doğar. Bu bağlamda “edebiyat tarihi” kavramı, edebiyat eserlerinin, bunları oluşturanların; söz konusu eserlerin ilgili olduğu devir, dönem ve ortamların sosyal, siyasal ve kültürel özellikleriyle bağlantılı olarak incelenmesi durumudur (Cemiloğlu, 2003: 22). Buna göre tarihin malzemesi, geçmişte yaşanmış olaylar ve insanın hayatına karışmış kültürel değerler ve durumlardır. Tarih, bütün bunları bazı belgelere dayanarak inceler. Bu belgelerin önemli bir parçasını oluşturan edebî eserler, medeniyet tarihinin bir parçası olarak ele alınabilecek edebiyat tarihinin en temel kaynaklarını, dolayısıyla ilgi alanını oluşturmaktadır. Zira bu eserler, yazıldığı dönemin pek çok açıdan çekilmiş fotoğrafı durumundadır. Bu yönüyle edebî eserler, sözlü ve yazılı ürünler, gelecek için tarihsel bir anlam yüklenir; geçmişle geleceği buluşturma noktasında oynadığı rol bakımından büyük bir önem taşır. Tarih ile edebiyatın buluştuğu kavşak da burasıdır.

1. Tarih – Edebiyat İlişkisi

Tarih bilimi veya tarihçi, genelde insanlığın, özelde toplumların geçmişte karşı karşıya kaldığı önemli olayları ayrıntısına girmeden konu edinir. Edebiyat ise, daha çok tarihin anlatmadığı sıradan kişi ve olaylarla, bunların bıraktığı izlerin ayrıntılarıyla ilgilenir. Tarihî şahsiyetlerin tarihte üstlendikleri rolün dışında yaşantılarına ait örneklerin belli bir olay örgüsü içinde anlatımı edebiyat biliminin, edebiyatçıların, roman ve hikâye sanatının işleri arasında yer alır. Edebî eserin tarih öğretmek gibi bir işlevi olmasa da tarih ilmini anlama ve sevdirmeye yolunda etkin bir rolü vardır. Bu bağlamda tarihçinin yazdıklarıyla sunulan bir tarihî olay veya şahsiyet, edebiyat ve edebî mahsuller vasıtasıyla ilgi alanı haline getirilebilir. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet gibi bir devlet adamı ve çağ değiştiren İstanbul’un fethi gibi önemli bir olay ile ilgili kronolojik bilgiler vererek aktaran bilim tarihtir. Ancak Fatih’in ve fethin toplum hayatına yansıyan yönlerine edebiyat ışık tutmaktadır. Fatih Sultan Mehmet’in çocukluğunu, yaşantısını, kişisel mizacını, hassasiyetlerini, duygu ve düşüncelerini, devlet teşekkülüne ve idarî mekanizmaya ilişkin telkin ve tavsiyelerini, eserlerini ve bu eserlere yansıyan görüşlerini edebiyat bilimi aktarmaktadır. Bütün bunlar, çeşitli sanat dallarıyla ele alınıp incelenir. Bu iki bilim alanının ilişkisi temelinde pek çok örnek verilebilir. Tarih, pek çok savaştan sebep ve sonuçlarıyla birlikte söz ederken; edebiyat, bu savaşların toplum hayatında yarattığı acıları örnek olaylardan kesitler kurgulayıp canlandırarak ele alır. Ancak okuyucu, hayatın gerçeği ile sanatın gerçeği arasındaki farkı göz ardı etmeden bu iki disiplinin müspet ilişkisinden yararlanabilir. Gayesi güzellik duygusu uyandırmak olan bilhassa kurmacaya dayalı sanat eseri, aynı zamanda konu edindiği alanı okuyucuya sevdirmede, dolayısıyla okuyucunun bu alanda bilgi sahibi olmasının önünü

açmasında büyük rol oynar. Örneğin pek çok tarih kitabının, Cengiz Aytmatov'un *Toprak Ana* adlı romanı kadar savaşların insan hayatında neden olduğu dramı, toplumlara yaşattığı kötülüğü ve parçalanmasına yol açtığı ailelerin acılarını bu derece etkili anlatamadığı söylenebilir. Bu bağlamda şu yargıya varmak mümkündür: Başta tarihî roman ve hikâye olmak üzere şiir, tiyatro, biyografi, otografi, monografi ve portre gibi edebiyat ürünleri, tarihe olan ilgiyi artırmada vazgeçilmez materyallerdir.

Sözlü edebî mahsuller arasında yer alan kültürel öğelerden destanlar ve efsaneler geçmişte yaşamış kişi ve vuku bulan olaylar hakkında nesilden nesile aktarılmış anlatılardır (Şimşek, 2010: 258). Bunlar, genç nesillere okutulmak suretiyle onların zihninde tarihsel olgu ve toplumsal değişim adına bir farkındalığın yaratılmasında, dolayısıyla geçmişe dair toplumsal hafızanın da oluşmasında büyük payı olan edebî unsurlardır. Destan, efsane, kahramanlık türküleri gibi epik şiir türleri, edindiği konu bakımından tarihle yakından ilişkilidir. Çünkü bunlar toplumun hayatında derin izler bırakan olaylardan esinlenerek biçimlenmiştir. Bu sözlü kültürel mirasın tarih derslerinde tamamlayıcı okuma metinleri olarak kullanılmasında büyük yarar vardır. Bu materyallerin ders kitaplarına alınarak eğitim sürecine dâhil edilmesi gerektiğini savunan konu uzmanları, bu husustaki interdisipliner yaklaşımın önemini vurgulamaktadırlar. Bu ürünlerin tarih derslerinde öğretmenin üstlendiği anlatıcılık görevini desteklediğini ve anlatılan tarihsel konunun anlaşılmasını kolaylaştırdığını savunurlar (Köksal, 2010, 252). Tarih boyunca toplumun yaşadığı göç, savaş, iç çatışmalar, tabii felaketler, din değiştirme, yerleşik hayata geçme ve yeni bir medeniyet kurma gibi olaylar yazılı hale getirilinceye kadar yeni kuşaklara bu sözlü ürünlerle aktarılmıştır.

Sözlü anlatılardan başka tarihî dönem ve olayları konu edinen çeşitli yazılı mahsuller de bu alanda önemli bir yere sahiptir. Edebiyatta belli bir olay etrafında teşekkül eden ve geçmişe ait bir olayı zaman, mekân, insan unsurları çerçevesinde tasvir, diyalog ve öyküleme yollu bir anlatıma tabi tutan eserler, roman, uzun hikâye, kısa hikâye ve piyes gibi alt türlere ayrılabilen tahkiyeli metinlerden oluşur. Bu tür metinler, yazarın bizzat tanıklık etmediği bir dönemi ve olayı gerçeğe yakın “fiktif bir hayat” halinde anlatan edebiyat eserleridir (Tural, 1993: 70).

Tarih ve edebiyat bilimcilerinin eğitim ve öğretimde kullandıkları dil ve semboller farklı olsa da her iki bilim çevresinin ve öğretici kadrosunun da ilgili bulunduğu öznenin insan olduğu gerçeği unutulmamalı; bu disiplinlerin “insan-dönem - vaka” ortak paydasında birleştikleri hususu de gözden kaçırılmamalıdır. Edebiyat alanında bir edebî tür olarak anlam kazanmış romanın tasnifi, daha çok işlediği konuya göre gerçekleştirilir. Bu tasnifte tarihî romanlar, tarihî karakterleri ilham kaynağı olarak kullanan, konusunu tarihî olaylardan seçen ve türün gerektirdiği dil ve anlatıma dayanan eserler olarak ifadesini bulur. Bu tür eserler, tarihî olayların insan açısından sonuçları üzerinde yoğunlaşır. Bu uğraşı alanı, insanın tarih boyunca farklı serüvenler içerisindeki yerini, eşya ve kâinat karşısındaki duruşunu, eylemlerini, amaçlarını, olaylar karşısındaki tepkisini, zaman içinde uğradığı değişim ve dönüşümünü ortaya koyması bakımından önemlidir.

Dil ve edebiyat gibi genellikle kültür kavramına giren her şey, tarih boyunca bir miras olarak kuşaktan kuşağa aktarılır. Bir milletin geçmişteki varlığı, yani bugüne ulaşan hatırası da pek çok yönüyle kendi edebiyatına mal olmuş tarihidir. Tarih denilince biri “yaşanılan”, diğeri de “yazılan” olmak üzere iki şeyin anlaşıldığını belirten Mehmet Kaplan'a göre “yaşanılan tarih”, “yaşanılan tarih”in binde biri değildir.” Konusu ne olursa olsun tarih, yaşanmış bir olayın gelişim ve oluşumunu bildiren o dönemden kalma hatıralardan, iz ve eşyadan, yazılı belge ve kitaplardan öğrenilir. Buna göre “yaşanılan tarih”i öğrenmemiz ancak “yazılan tarih” vasıtasıyla mümkün olabilmektedir (Kaplan, 1982: 62).

Osmanlıda tarih, ayrı bir tür olmaktan çok edebiyatın bir kolu olarak algılanmıştır. Bu bağlamda tarih ile edebiyatı birbirinden ayırmak kolay değildir. Tarihin yazılmasına kaynaklık eden kavim devrinde destanlar, ümmet devrinde gazâvât-nâmeler, menâkıbnâmeler ve fütüvetnâmeler Fuat Köprülü'ye göre aslında birer halk romanı olmakla birlikte millet devrinde oluşan tarihî romanın birer klasik örneğidirler. Bu da Türk tarihinin devamlılığı içinde geçirdiği aşamalara bağlı gelişen edebî türün de değişip olgunlaştığını göstermektedir. Bu konuda ciddi bir araştırma yapan ve Köprülü ile

aynı fikirde buluşan A. Yaşar Ocak'a göre de bu metinler, Anadolu'nun İslamlaşmasına, tarihî olaylara ve şahsiyetlere; sosyal, ekonomik ve kültürel hayata ait bilgiler aktarmakla aslında tarihe kaynaklık etmiş metinlerdir (Ocak, 1993: 58). Bu metinler, yeni kuşağa tarih bilgisini aktarmakla birlikte millî kimliğin kazandırılmasında da önemli bir rol oynamıştır. Zira, "Milletler ancak tarihlerini bilmek suretiyle "millî şuur"a sahip olurlar" (Kaplan, 1982: 64). Buna göre bireyde ve toplumda millî tarih şuurunun oluşmasına katkı sunan en mühim unsurlar sanat eserleridir. Çünkü tarihte iz bırakan olaylar, inanışlar, yaşayış biçimleri ve ilişkiler, ait oldukları dönemin sanat eserlerine yansır. Resim ve heykel gibi plastik sanatlardan başka roman, hikâye, tiyatro ve şiir gibi edebî ürünler, içinde tarihî vakaları, şahsiyetleri ve mekânları barındırabilen en güçlü yazılı sanat eserlerini oluştururlar. Bunlar, her bakımdan okuyucusunu bilgilendirme ve ona bir aidiyet duygusunu yaşatmaya hizmet eden metinlerdir. Zaten "yazılan tarih"in okunmasındaki amaç, "yaşanılan tarih"i öğrenmektir. Tarihten alınan bu bilgi, aynı zamanda okuyucunun zihnî melekelerini felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi sosyal kültürlerle de süsler. Bu durumda tarih kültürü, genel kültürün bir parçası olmakla birlikte aynı zamanda kaynağını da oluşturmaktadır. Bu kaynağı yansıtan ve gösteren araç ise, sanat kültürüdür.

Sonuçta birey, kendisi ile ait olduğu millet arasında ancak tarih duygusu vasıtasıyla bağ kurarak bir bütünlüğe ulaşabilir. Tarih ile roman sanatı arasındaki yakınlık da buradan doğar. Bu iki kavram, insanın geçmişe ait yeryüzündeki macerasını, karşılaştığı durum ve olaylara ilişkin serüvenini ele alarak işleme bakımından da birbirleriyle sıkı irtibatlıdır. Zira roman sanatında kişiyi ve mekânı kuşatan zamandır ve tarih de bu geçmiş zaman kavramının bir bölümünü karşılar. Roman sanatı, tarihî bir olayı veya durumu ele alıp yorumlamak suretiyle felsefî veya kültürel bir değere ulaşır. Bu bağlamda tarih de bazı olayların sebep ve sonuçlarını araştırıp değerlendirmekle bir bakıma romandır.

1.2. Türkiye'de Tarihî Roman

Tarihî roman kavramı, pek çok şekilde tanımlanmış olsa da bu tanımların temelde birbirine yakın özellikler taşıdığı görülür. Tarihî roman, ele aldığı zaman, mekân ve insan unsurları bakımından yazarın tanıklık etmediği bir tarihî şahsiyeti, devir veya dönemi gerçeğe yakın bir durum veya olay halinde belli bir düzene bağlı kurgulayıp aktaran tahkiyeli edebiyat eserine denir (Tural, 1993: 69). Konusunu tarihten alan roman, hikâye veya piyesler, model bir millî kimlik, arzulanan seviyede değerini bulmuş millî benlik arayışında olan kimselerin fikir, duygu, hayal, terbiye ve davranış bakımından tekâmüle uğramak maksadıyla okumaktan zevk aldıkları eserlerdir. Okuyucu olarak bireyin geçmişin dünyasına açılan bu eserlerde kendisiyle örtüşen veya çatışanları tespit ederek doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü, haklıyı haksızı analitik düzlemde muhakeme ederek kavraması, dolayısıyla kendinde belli bir benlik, kimlik ve kişilik inşa etmesi kolaylaşacaktır (Tural, 1993:69). Millî bilinci doğuracak bu yöntem, edinilen tarihî bilgiyle millî karakteri tanıma ve ona göre bireyin kendine yön verme imkânını sağlar (Ergunşah, 1990: 1-2). "**Tarihi roman yazmak için yalnız kahraman isimleri ve olayların kronolojisini bilmek ve vermek yetmez. Olayın yaşandığı zamanı, vuku bulduğu mekânın coğrafi özelliklerini, dönemin sosyal, kültürel ve sanat değerlerini çok iyi tanımak ve o dönemde topluma hâkim olan inanç, ideal ve anlayışları da iyice bilmek gerekir**" (Ergunşah, 1990: 5). Bu bağlamda öğrenilmesi lazım gelen 19. yüzyılın ikinci yarısı kültür, sanat ve medeniyette Türk toplumunun Batı çizgisinde köklü bir değişim ve dönüşüme uğradığı dönem olarak karşımıza çıkar. Tanzimat dönemi, bu asra ait toplumsal değişimin sebep ve sonuçlarını ortaya koyan şiir, roman ve tiyatro gibi yazılı mahsullerle tarihe ayna tutacak şekilde belgelenerek kayıtlara geçmiştir.

Türk toplumunun Batılılaşma sürecinin ilk yıllarına ait yaşantısını, Doğu-Batı medeniyeti bağlamında eski-yeni arasındaki davranışlarını şiir ve makale gibi çeşitli düşünce yazılarıyla yansıtan Tanzimat'ın birinci kuşak yazarları, eserleriyle tarihsel bir döneme ışık tutmuşlardır. Tanzimat edebiyatında bu dönemi en ileri düzeyde aktaran edebî türler roman ve hikâye olmuştur. Türk edebiyatında tarihî dönemlere ve olaylara ayna tutması bağlamında hikâye ve roman yazarı olarak tanınanların başında Ahmet Mithat Efendi (1844-1912) gelmektedir. Namık Kemal (1840-1888) ile aynı devirde yaşayan Ahmet Mithat Efendi için roman türü, konu edindiği tarihî vakalar üzerinden toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısını, bu alanlardaki temel sorunlarını yansıtmaya ve halkı bilgilendirme vasıtasıdır. Eserlerini toplumsal bilinçlenmenin bir aracı olarak hizmete sokan

Ahmet Mithat, edebiyat tarihimizde bu temelde aktif rol üstlenmiş yazarların başında yer almaktadır. Nitekim Türkiye’de siyasi alandaki Tanzimat hareketinin, sosyal alanda “medeniyet değiştirme” anlamına geldiğini söyleyen Kenan Akyüz, “Bunu ilk anlayan ve gerçekleştirmeye çalışan Şinasi olduğu gibi, en geniş ölçüde gerçekleştirebilen de Ahmet Mithat olmuştur” (Akyüz, 1979: 49) tespitinde bulunur. Akyüz, bu tespite ek olarak, yeni düzenin geniş halk kitlelerine aktarılması, onların bu “yeni medeniyetin çeşitli yönleri üzerinde aydınlatılması” ve bu alanda ilk bilgilerin ulaştırılması konusunda roman ve hikâye üzerinden evvela Ahmet Mithat’ın büyük çabalar sarf ettiğini söyler. Edebiyatçının bu uğraşısına bakılırsa edebî ürünler, geçmiş dönemlere ait olay ve durumlara ilişkin bilgi ve bulguların gelecek kuşaklara aktarılmasında kullanılan birer vasıta olarak anlam kazanır. Bu nedenle edebiyat bilimi, çeşitli edebî türleri hizmete sokarak genç nesillerin tarihe yönelmelerini ve çeşitli dönemle/vakalar hakkında araştırma yapıp bilgi edinmelerini sağlamada büyük rol oynayabilmektedir. Tarihî romanlar, bu hususta en etkin vasıtalarından biri olarak hizmet görmektedir.

Türk edebiyatında konusunu tarihten alan ilk itibarî (kurmaca) metin, Tanzimat dönemine aittir. Ahmet Mithat Efendi’nin *Letaif-i Rivayât* serisinde yer alan *Yeniçeriler* (1875) adlı uzun hikâye bunun ilk örneğidir. Edebiyatımızda ilk tarihî roman olarak kabul edilen *Yeniçeriler*, belli bir dönemde yaşanmış tarihî bir vaka üzerinden tarih eğitiminde öğreticilik rolünü oynayan bir eserdir. Osmanlı’nın III. Selim dönemine ait toplum yapısını ve yaşantısını, aile kurumunu; toplumsal örf, adet ve gelenekleri, kültürel ve ahlakî değerlerde bozulmanın sosyal ilişkilere nasıl yansıtıldığını belge, bulgu ve veriler ortaya koyarak bildirmesi bakımından önemli bir metindir. Ayrıca Yeniçerilerin geldiği son merhalede Nizam-ı Cedit Ordusu’nun kurulması gibi yaşanan yeni gelişmeler karşısındaki tepkilerini belli olaylar zinciri içerisinde göstermiş olması ve tarihî gerçekleri bir kurmaca metin vasıtasıyla okura sunmuş olması bakımından da kayda değerdir.

Ahmet Mithat Efendi’nin roman serisi içinde tarihî dönem ve olayları yansıtmaya ve öğretme aracı olarak kullandığı bir diğer tarihî romanı da *Jön Türk* (1910)’tür. Yazar, bu romanında Jöntürkler üzerinden bir döneme ışık tutmayı hedeflemektedir. Ahmet Mithat Efendi’den sonra tarihî roman sahasında ilk eseri veren sanatkâr Namık Kemal’dir. Konusunu 16. yüzyıl Osmanlı-Kırım-İran tarihlerinden alan ve aynı zamanda İslâm birliği düşüncesini savunan *Cezmi* (1880) adlı eseri, bu dönem edebiyatımızda ilk tarihî roman olarak kabul edilir. Türkiye’de çağdaş anlamda ilk tarihî roman yazarı olarak bilinen Namık Kemal’in bu romanı, tahkiyeli tarihsel eserlere önemli bir örnek teşkil etmektedir.

II. Meşrutiyet sonrası ve Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında da konularını eski Türk tarihinden, bilhassa II. Abdülhamit dönemi başta olmak üzere Osmanlı tarihinden alan romanlar yazıldı. Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemlerine ait romanlarda Osmanlı’nın durağan tavrı ve statükocu anlayışı eleştirilmiş, Batı karşısında geri kalmışlığının temel sebeplerine yer verilmiştir. Bu döneme ait kimi romanlar, devrimlerle gerçekleşen ülkenin yeni siyasi ve sosyal havasından ve bu yıllarda ortaya atılan Türk tarih tezinden kuvvetle beslenmesi bakımından millî mücadele romanlarına benzerlik gösterir.

Cumhuriyet döneminde Türk tarihini konu edinen romanlarıyla adını ilk duyuran yazar, Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966) olmuştur. O, *Arena Kraliçesi* (1964)’nde kırk yıllık yazarlık hayatında “kuru bir övünme yerine –diğer milletlerin de onurlarıyla oynamadan- tarihteki başarısızlıklarımızın iç yüzünü açıklamak”ı (Kozanoğlu, 1969: 6) ilke edindiğini açıklar. İlk tarihî romanı *Kızıl Tuğ*, 1925’te *Resimli Mecmua*’da tefrika edilmiş, 1927’de kitap olarak yayınlanmıştır. Bundan başka tarihî roman kapsamında ele alınabilecek yirmiden fazla eseri bulunur. Bunların arasında özellikle *Atlı Han* (1924), *Türk Korsanları* (1926), *Seyyid Battal* (1929), *Kolsuz Kahraman* (1930), *Malkoçoğlu* (1933), *Battal Gazi* (1946), *Cengiz Han’ın Hazinesi* (1962), *Bozkurt’un İntikamı* (1963), gençlerin ve ortaöğrenim öğrencilerinin severek okuduğu ve çoğu filme çekilen romanlardır. Yazarın romandan başka konusunu Türk tarihinden ve tarihe mal olmuş ünlü şahsiyetlerin hayatından alan *Kozanoğlu* (1928), *Tokat* (1936) ve *Sezar ve Kleopatra* (1948) adlı büyük ilgi ve okuyucu kitlesini toplayan piyesleri de bulunmaktadır. Bu kitapların, Türk edebiyat tarihinde ciddi bir edebî değer bulamadıysa da, gençlere okuma alışkanlığını kazandırmada ve yazıldığı yılların “ulusçuluk” akımına paralel olarak “vatan” ve “millet” bilincini aşılamada büyük katkısı olduğu inkâr edilemez.

Kozanoğlu'ndan başka Cumhuriyet döneminde ilk romanı *Kara Davut* (1928) ile adını duyuran Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu (1901-1970) ve aynı yıl *Cehennemden Selam* (1928) romanını yayımlayan M. Turhan Tan (1886-1939) da tarihî roman sahasında en erken davranan yazarlar arasındadırlar. Ayrıca bunlarla birlikte Cumhuriyet döneminde geçmiş bir destan havasında anlatan *Bozkurtların Ölümü* (1946)'yle Nihal Atsız (1905-1975)'ı ve *Ciğerdelen* (1947) adlı romanıyla Safiye Erol (1902-1964)'u zikretmek gerekir.

Edebiyatımızda konusunu tarihten alan ve yetişkinlere yönelik olarak yazılan pek çok roman yer alır. Bu romanların yazarları arasında Reşat Ekrem Koçu, Ahmet Refik Altınay, M. Turhan Tan, Kemal Tahir, Tarık Buğra, Nihal Atsız, Mustafa Necati Sepetçioğlu ve Yavuz Bahadıroğlu gibi isimler sayılabilir (Şirin, 1997: 40). Kemal Tahir'in Osman Bey dönemini ele aldığı *Devlet Ana*, Osmanlı'nın kuruluş aşamasını; *Bir Mülkiyet Kalesi* ise, Sultan Abdülhamit yıllarını ve çöküş devrini anlatır. Aynı yazar, Ankara Savaşı sonrasında Fetret Devri'ni yaşayan Osmanlı ülkesindeki bunalımı, şehzadeler arasındaki taht kavgalarını da yarım kalan *Topal Kasırga* adlı romanında ele alır. Onun Türk tarihini dönem dönem yorumladığı romanları, işlediği tarihî ve sosyal olaylar sebebiyle adeta bir soy ağacı gibidir. *Yorgun Savaşçı*, *Kurt Kanunu*, *Yol Ayırımı* romanları da yazarın kahramanları vasıtasıyla Osmanlı devletine ait fikirlerini yansıtan romanlarıdır. *Yedi Çınar Yaylası*, *Esir Şehrin İnsanları*, *Esir Şehrin Mahpusu*, *Köyün Kamburu*, *Bozkırdaki Çekirdek*, *Hür Şehrin İnsanları* adlı romanları da Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar tarihî devirlere tekabül eden eserleridir. Tarihî romanlarını kaleme almadan önce konu ile ilgili tarih bilgisini çok sayıda kitap okuyarak edinen Kemal Tahir'in, "Hiçbir toplum dağılıp külleri havaya savrulmadıkça, tarihine dönmezlik, gelecek için ondan güç almazlık edemez" sözleri, tarih kavramına yaklaşımını göstermesi bakımından önemlidir. Onun tarihî romanlarının da bu sözlerin ifade ettiği anlamda hizmet için yazıldığı anlaşılmaktadır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun "Dünkü Türkiye" adını verdiği serideki romanlar *Kilit*, *Kapı*, *Çatı*; Osman Bey'in ölümü sonrası dönemi işleyen *Üçler-Yediler-Kırklar*; Yıldırım-Timur-Şeyh Bedrettin serisinde yer alan *Bu Atlı Geçide Gider*, *Geçitteki Ülke*, *Kutsal Mahpus*, *Darağacı* bir bütün olarak Türklerin devlet kurmak üzere yerleştikleri Anadolu'daki mücadelelerini anlatır. Sepetçioğlu, 1970'ten günümüze kadar süregelen dönemde tarihe ilgi duyan okuyucuların sağlam bir tarih bilincini edinmelerinde bu eserleriyle büyük bir pay sahibi olmuştur. Anadolu Türklüğünün oluşumunu konu edinen *Kilit*, *Kapı*, *Anahtar*, *Bu Atlı Geçide Gider* romanlarında Selçuklu Türklerinin vatan edinme mücadelelerinde gösterdikleri başarının tarihi görülür. Adlarından da anlaşıldığı üzere onun romanlarına verdiği adlar, birer metafor/istiare veya sembol etrafında vücut bulmuştur. Sepetçioğlu, "kilit" metaforunu Selçuklu Türklerinin Anadolu'yu vatan kılma esprisinde kullanır. Malazgirt'te Alpaslan tarafından açılması için zorlanan "kilit"e uygun "anahtar"ı Kutalmışoğlu Süleymanşah bulacaktır.

Tarihi çeşitli dönem ve olaylarıyla romana yerleştiren Sepetçioğlu'na benzer bir yol ve yöntemi izleyen romancılardan biri de Nihal Atsız'dır. "Tarihi romanlaştıran adam" olarak kendisinden söz ettiren Nihal Atsız, edebiyat ve sanatta asıl sözünü, tarihî romanlarında söylemiştir. Zira onun bu alandaki eserleri zamanın sürekliliğini takdim eden bir seri gibidir. Atsız'ın yazdığı toplam altı romandan dördü (*Bozkurtların Ölümü*, *Bozkurtlar Diriliyor*, *Deli Kurt*, *Ruh Adam*) birbirini tamamlar niteliktedir. Bu romanlarda yazar, Turan ideali, Türk soyunun yüceliği, kahramanları kutsama, millet uğrunda ölme, savaşçılık ve töreye yakışır aşklar gibi temaları büyük bir ustalıkla işlemiştir. Diğer iki eserin edebi değer açısından pek ilgi gördüğü söylenemez. Zaten onlar edebi ürün olarak tasarlanmaktan ziyade Tek Parti iktidarının yanlışlarını ve devletin gittikçe Türkçülük ilkesinden uzaklaşmasını tenkit için kaleme alınmış yergilerdir.³

³ Bu iki eserden *Dalkavuklar Gecesi* (1941), Atsız'ın satirik ve sembolik romanlarının ilkidir. Bu romanda 30'lu yıllardan itibaren, devletin milli mücadele ruhundan ve Türklük ülküsünden uzaklaştırılmasına sebep olan yöneticilere, bilhassa tek parti diktasının oluşturduğu baskı ortamında devlete sızan dönme ve devşirme taifesine yöneltilen yergiler öne çıkar. Diğer de *Z Vitamini* (1959)'dir. Eserin mizansenine göre Milli Şef İsmet İnönü ile birçok yakın çalışma arkadaşı "Z Vitamini" ile hayatta kalmayı başarmışlar ve 1999 yılına kadar yaşayarak türlü ve tuhaf icraatlar yapmaktadırlar. Devlet bütçesini yarıyı dışardan getirtilen Z Vitaminlerine harcanmaktadır. (<http://www.turkcuturanci.com/turkcu/kitaplari/tarihi-romanlastiran-adam/?imode>)

Yukarıda sözü edilen tarihî romanlarda yerleşik medeniyete geçiş, Müslümanlık – Hristiyanlık, din değiştirme, devlet geleneği ve siyasi-sosyal kimlik gibi pek çok tema işlenir. II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişkinler için yazılan bu tarihî romanlara nispeten çocuk romanlarının sayısı daha azdır. Bu sahada Abdullah Ziya Kozanoğlu yanı sıra, Mahmut Yesari, Nimet Rakım Çalapala, Huriye Öniz, İskender Fahrettin Sertelli, Nihal Atsız, Cemal Erten, Cahit Uçuk, Sevinç Çokum, Samim Kocagöz roman yazan isimler olarak dikkat çekmektedir (Enginün, 1986:44). Bu aydınlar, eserlerini gençlerde ve çocuklarda tarih bilincinin oluşması için hizmete sokmuşlardır. Devrin hayat görüşünü, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısını, devletin idarî yapısını ve sosyal hayata getirdiği düzenlemeleri yansıtan bu romanlarda yazarlar, tarihî gerçeklik karşısında aldıkları tavrı ortaya koymuşlardır.

2. Tarihî Roman Yazarının Sorumluluk Alanı

Tarihî romanlarda yer yer anlatıcının tarihî kaynaklardan alıntılar yaparak okuyucuya tarih dersi verdiği şahit olunur. Ahmet Mithat Efendi'nin *Yeniçeriler* ve *Jön Türk* romanlarında, Kemal Tahir'in *Devlet Ana* adlı romanında (Fedai, 2000,179) ve Talip Apaydın'ın *Vatan Dediler*'inde bunun örneklerine çok rastlanır. Namık Kemal'in *Cezmi* adlı romanı için de benzer bir eleştiride bulunmak mümkündür. Zira okuyucu, bu romanlarda yazarın bir hikâye anlatmaktan çok ders vermek istediği fikrine kolaylıkla kapılabilmektedir. Hatta kimi romanlarda tarihî ansiklopedik bilgilerin, kimi tarihçilerin yazılarından pasajlar -kaynağıyla birlikte- alıntı yapılarak verildiğine de rastlanabilmektedir. Oysa tarihî romanlarda dönemin özelliklerine ilişkin tarihî bilgileri bir tarihçi edasıyla anlatma hatasını işlemek yerine, bunların romanın kurgusu içinde takdim edilmesi gerekir.

Tarihî roman yazarları, okuyucusuna Türk tarihi hakkında olumlu fikirler aşlamayı amaç edinirler. Bu amaçlar, daha çok romanın temel unsurlarından kişi ve mekân üzerinden yürütülür. Ancak yazar, kimi zaman ya kasıtlı olduğu için ya da tarihî konu veya vakaya teorik anlamda hâkim olmadığı için okuyucusunu yanlış yönlendirerek yıkıcı da olabilir. Oysa tarihî roman yazarı, tarihî bilgi birikimine sahip bireylerden oluşan bir toplum inşa etme çabası içinde sorumluluk alabilir. Bu nedenle okuyucusuna kendi tarihi hakkında millî bir şuur kazandırmakla yükümlü olan yazar, belki de verdiği eserin okuyucu hedef kitlesi üzerindeki tesirin boyutlarını ve sonuçlarını düşünmek durumundadır.

Tarihî romanlarda toplumların kaderini değiştirmeyi amaçlayan idealist tiplere ihtiyaç vardır. Bu kahramanlar, herkesten farklı ve üstün niteliklere sahip, cesur, akıllı, öngörü sahibi, kahraman yaradılışlı kişiler olarak öncü rolde yer alırlar. Ancak bu kişiler, okuyucunun beklentilerine cevap verebilecek nitelikte üstün vasıflarla donatılırken, insanüstü güç ve yetilerle tasvir edilerek imkânsız başarabilen kişi portresiyle takdim edilirler. Kimi tarihî romanlarda rastlanan bu tarz takdimler, okuyucuyu olumsuz yönde etkiler. Olay kahramanı, tarihî rolü içinde inandırıcı olmaktan çıkar, böylece tarihî vakayla birlikte mesaj da amacına ulaşmamış olur. Tarihî romanlarda görülen en belirgin hatalardan biri de yazarın kahramanlar karşısında tarafsız kalmama durumudur. Oysa yazarın benimsemediği karakterler hakkında şahsî fikirler ileri sürmek ve olumsuz eleştiriler yapmak yerine; bunların kim ve nasıl biri olduğunun tespitini, tutum ve davranışları yoluyla okuyucuya bırakmak gibi bir görevi de vardır.

Verilmek istenen mesajın iletilmesinde kişi kadrosundan sonra romanda en etkin rol oynayan ikinci araç, mekân unsurudur. Pek çok tarihî romanda mekân çok ve çeşitli olmasına rağmen mekân tasviri yok denecek kadar azdır. Mekânların yalnızca ismi verilerek anılması, okuyucu hedef kitlesinin amaçlanan edinimi elde etmesi için yeterli değildir. Unutulmamalıdır ki, tahkiyeli anlatılarda olayı yaşayan kişiler kadar olayın yaşandığı mekânlar da mühimdir. Tarihî roman yazarlarının olayları canlandırırken mekânları da dönemin özelliklerini yansıtacak biçimde betimlemeye çalışmaları, inandırıcı olmak bakımından önemlidir. Yazar, bu yolla olayları gerçekleştirdiği fizikî ortam içinde okuyucunun zihninde canlandırmayı sağlamış olur. Zira dönemin sosyal ve kültürel hayatı, paylaşılan yaşayış biçiminin açığa çıkması, ancak mekânların buna uygun tasvir edilerek tanıtılmasıyla

mümkündür. Bu durum, okuyucu hedef kitesinden bilhassa öğrencilerin tarihî mekân algılarını geliştirmek için romanda kullanılacak en etkin yöntemlerden biridir.

2.1. Tarihî Romanların Varlık Nedeni

Türkiye’de roman, genelde bir eğitim ve yenileşme hareketi olarak algılanmış ve bu ekseninde hizmete girmiştir. Romanda devlet-halk arasındaki aksaklıkları giderme, devleti kurtarma ve halkı hak ettiği refah düzeyine çıkarma gibi en çetin görevleri üstlenen aydın, yeni bir sosyal düzen, yeni düşünce ve yeni insan tipi arayışındadır. Nitekim saltanat teşekkülünün sosyal devlete dönüşmesini ve halkın kurtuluşunu eğitimde ve aydınlanmada arayan Namık Kemal, romanı yeni fikir ve ideallerin, yeni insan ve anlayışın aracı olarak görmektedir. Onun siyasi düşünceleri, devlet ideali roman ve tiyatro eserlerine seçtiği kahramanlarının söz, tutum ve davranışlarında tezahür eder. Yazarın romanda okuyucunun karşısına çıkardığı kahramanlar, onun siyasi, sosyal ve kültürel düşüncelerini taşımak ve aktarmakla görevli; vatan, millet, hürriyet, adalet ve meşveret gibi kavramları anlatmakta ve öğretmekte sorumlu vasıtalarlardır. Roman, tarih bilincine ve millî kültüre sahip bu vatanperver irâdi misyoner kahramanların hayatları etrafında teşekkül eder. Zira o, devletin çöküşünü tarih şuurunun eksikliğine bağlamaktadır; devleti ihya edecek yeni insan tipinin de bu bilinci kazandıracak tarihî eserler yoluyla yetiştirilebileceği inancındadır. Namık Kemal’i *Cezmi* (1980)’yi yazmaya iten temel dinamik güç de bu inançtır.⁴ Tanzimat Dönemi ve bundan sonraki dönemlere ait roman yazarlarını da yönlendiren tarihî roman türünün babası İskoç asıllı yazar Walter Scott (1771-1832)⁵ ile ateşli bir demokrasi ve cumhuriyet yanlısı olarak tanınan Fransız yazar V. Hugo (1802-1885), romantikleri önemli ölçüde etkilemişlerdir. Bu bağlamda aynı şahısların Namık Kemal üzerinde de büyük tesirlerinin olduğu söylenebilir.⁶ Zira hemen hepsi de tarihî romanların amacı bağlamında şu ortak hedefte birleşirler: Bu vasıta ile tarihî bilincin kazandırılması gereken ilk sosyal kesim genç nesil olmalıdır.

Türkiye’de Tanzimat’la birlikte başlayan ve gelişen çocuk edebiyatı, şiir ve hikâyeden başka romanın da merkezine çocuğu oturtmuştur. Daha önceki dönemlerde Battal Gazi ve Köroğlu gibi destansı, tahkiyeli tarihî metinler, halkı eğitmek için yazılmış eserler olarak değerlendirilmiştir. (Erdoğan, (1994: 90). Yeni dönemde yeni bir toplum inşa etmek için yeni insan tipine ihtiyaç olduğu fikrine ulaşılmıştır. Bu temelde yeni insan idealinin ancak çocuğu küçük yaşlardan itibaren seviyeli ve programlı bir eğitime tabi tutmakla mümkün olabileceği düşünülmüştür. Bunun için de başta resimli roman ve hikâyeler olmak üzere çeşitli materyaller hazırlanmış ve bu metinlerin okunması sağlanmıştır. Bu yolla çocuğun istenilen ideolojiyi, değerler sistemini, tarihe dayanan bilgileri ve aidiyetleri bu metinlerdeki kahramanlar aracılığıyla öğrenip benimsemesi sağlanmıştır (Şirin, 2000:177).

Sonuç olarak hangi sosyal kesime hitap ederse etsin tarihî roman ve hikâyelerin, tarihi öğretmek için yazıldığı söylenemez. Zira bu iş tarih biliminin ve tarihçilerin işidir. Ancak kurguya dayalı tarihî materyallerin tarihi sevdirmek, bir ilgi alanı haline getirmek; tarihî olay, devir ve şahsiyetlerin anlaşılmasını sağlamak adına tarih dersinin yanı başında tamamlayıcı birer unsur olarak katkı sunduğu ve bu münasebetle önemli bir yer aldığı yadsınamaz.

⁴ Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için bkz.: İbrahim Şirin, *Namık Kemal’in Tarih Anlayışı*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 1998, s.128-130; Kemal Erol, “Namık Kemal’in Siyasi Düşünceleri ve Devlet İdeali”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.25, Hatay, 2011.

⁵ Walter Scott’un ilk romanı *Waverly* (1814)’dir. Bu ilk dönemine ait romanlarının hepsi İskoç tarihindeki olaylardan esinlenerek yazılmıştır. Onu İngiltere tarihine geçiren asıl eseri 1820 tarihli *Kara Şövalye* adlı romanıdır.

⁶ Türk romancıları üzerinde V. Hugo’nu etkisi hakkında geniş bilgi için bkz.: Zeynep Kerman, *1862-1910 Yılları Arasında Viktor Hugo’dan Türkçe’ye Yapılan Çeviriler Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul 1978.

2.2.Tarih Öğretiminde Bir Araç Olarak Kullanılacak Tarihî Romanın Kimliği

Tarihî hikâye ve romanlar kişi, zaman ve mekân unsurları bakımından zengin, ideal ve otantik olmakla değer kazanır. Bu bağlamda öğrenciye okutulmak üzere seçilecek roman, gerçek tarihin bir kesitine ilişkin fikir vermek bakımından önemlidir. Roman seçiminde yazarın tarihi anlatırken öğrenci niteliğini göz önünde tutmuş, eserin sosyal fayda prensibini öne çıkarmış olması da ayrıca önem taşır. Eser, bu yönüyle sosyal bilim kavramları hakkında, geçmiş ve mevcut zaman arasında canlı tartışmalar üretecek ilişkiler sunar. Bunun için eserin, evvela öğrenci gibi okuyucu hedef kitesinin duyuşsal ve bilişsel alanlarında olumlu etki yaratacak tarihsel konuları işlemiş olması gerekir. Tarihsel romanlarda tarihsellik ve kurgusallık iç içe geçtiği için yazar, hayal/gerçek karmaşası ihtimaline karşı yanlış bilgilerden ve kalıp yargılardan kaçındığı oranda tedbir almış sayılır. Okuyucunun eleştirel düşünmesini sekteye uğratabilecek tek gözlükten bakma tehlikesine karşı hassastır. Eserde yazarın konuya yaklaşımı kadar kahramanları da bu hassasiyetle canlı bir hayat tablosu içinde resmedilir. Ahlak dışı tiplerin idealize edilmesinden kaçınan yazar, insan unsurunu ergen okuyucuya idol seviyesinde sunar. Sosyal ve fiziki ortamı inanılabilirlik, güvenilirlik ve bütünlük ölçüsünde tasvir eder. Olayda macera unsurları ilgi çekicidir. Okuyucunun hayal gücünü imkânlar nispetinde harekete geçiren yazar, gereksiz ayrıntılara girmekten ve tarihsel gerçekleri çarpıtmaktan kaçınır. Olay kurgusunda karakter, vaka, yer ve dönem tarihsel gerçeklikler bakımından birbiriyle uyumludur. Tarihsel hikâye ve roman, hacim ve anlatımın soyutluluğu bakımından hitap ettiği okuyucu kitlenin yaş ve eğitim seviyesine uygundur. Bu temelde eser, bir bütün olarak iç dinamikleri açısından okuyucusunu araştırmaya ve incelemeye sevk etmeye hazırdır.

Tarihî hikâye ve romanın edebî ve sanatsal nitelikte olması beklenir ama evvela, insanî ve ahlakî bir değer taşıması önemlidir. Kahramanlar arasındaki ilişkilerin, söz ve diyalogların okuyucu üzerinde nefret, kin ve husumet duygusunu uyandırmayacak biçimde geliştirilmesi, okuyucunun örnek tutum ve davranışlar edinmesinde katkı sunacaktır. Eser, fiziksel güce karşı cesaretin, cehaletin kötülüğüne karşı bilginin, ön yargının yıkıcılığına karşı araştırıp gerçeği öğrenmenin önemini kavratacak bir duyuş ve düşünüş biçimini öngörür. Gençlerde yurt, millet ve insan sevgisi; adalet, dayanışma ve paylaşma duygusu uyandırır. Tarihte yaşanmış olay ve olumsuzluklardan okuyucunun ders çıkarmasını hedefler; ötekileştirme yerine kardeşlik ve yakınlaşma ruhu kenetlenmiş sağlıklı ve müreffeh bir toplum oluşturma özlemini hissettirir. Anlaşmazlıkların savaşa değil barışla çözüleceği fikrini öne çıkaran tarihî roman ve hikâye, okuyucuya insanların inanmak ve çalışmakla her türlü engeli aşabileceği yolunda bir güven duygusu aşılar. Bu temelde insanî mesajlarla sunulan tarihî roman, ancak kolayca anlaşılmasını ve zevkle okunmasını sağlayacak bir dil ve anlatımla amacına ulaşabilir. Bu nedenle eserin üslup açısından önemi büyüktür. Tarihsel hikâye ve romanlarda cümleler kısa, kelimeler anlaşılır, metin akıcı, anlatım sürükleyici ve merak uyandırıcıdır. Olay kahramanları arasındaki iletişim, söz serveti ve telaffuz biçimi bakımından gerçeğe uygundur. Kişilerin meslekî alanı, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel seviyeleri, sosyal konumları konuşmalarına yansır. Dönemin dil özellikleri canlıdır; toplumun kültürel değerleri ve geleneksel motifleri bu döneme has dil ve anlatımı içinde ifadesini bulur.

2.3.Tarihî Romanlar, Tarih Öğretiminde Tamamlayıcı Bir Unsur Olarak Nasıl Kullanılmalıdır?

Türkiye’de daha ilköğretimden başlamak üzere sonraki öğretim sürecinde de öğrencilerin zihnini pek çok kompartımana böldüğümüz; geçmiş zaman, hâl zamanı ve gelecek zamana ilişkin hayal dünyalarında birçok odacıklar oluşturduğumuz bilinmektedir (Ata, 2000: 158). Tarih şeridindeki evreler, insanın çeşitli bilimler içindeki arayışı, tabiat olayları; inanç ve medeniyetler

silsilesi, sosyal ilişkiler ve evrensel ölçüler alanlarındaki genel bilgiler ile özelde millî ve manevî değerler, aidiyet duygusu, vatan ve hürriyet gibi kavramlar bu bölümlerin bazılarını oluşturur. Ancak bunları gerçekleştirirken öğrencilere interdisipliner bir eğitim vermeyi ihmal ettiğimiz de bilinmektedir. Okulda bir disipline ait bilgileri başka alanlardaki bilgilerle ilişkilendirerek verme konusu, eğitimde çözüm bekleyen bir sorun olarak dikkati çekmektedir.

İlköğretim döneminden başlayarak öğreticinin çocuklara tarih bilgisi verirken tarih – edebiyat korelasyonu temelinde bir program geliştirmesi, başlı başına önem arz eden bir konudur. Nitekim örgün eğitimde bir disipline ait bilgileri başka disiplinden gelen bilgilerle ilişkilendirmek anlamına gelen “korelasyon”, disiplinlerarası bir eğitimi zorunlu kılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin Coğrafya, Türkçe Edebî Metinler ile Atatürk İlke ve İnkılâpları dersine ait bilgilerden de yararlanarak eşgüdümlü bir öğretim yöntemiyle işlenmesi, birbirini tamamlayan parçaların zihinde yerleşecek bilgiye dair fotoğrafın netleşmesi açısından önemlidir. İlköğretimde görülen bu zorunluluk, yükseköğretimde de varlığını sürdürmektedir. Örneğin, Üniversitelerin Tarih bölümlerinde derste Osmanlı ordusunu oluşturan birkaç askeri sınıftan biri olan “Yeniçeriler” konusu işlenecekse; Ahmet Mithat Efendi’nin aynı adı taşıyan romanının okutulması yolunda bir öneride bulunulabilir. Başlangıçta kazanılan zaferlerde büyük payı olmakla ordu içinde hatırı sayılır bir konumdayken zamanla bozulmaya yüz tutan ve adeta devlet içinde bir devlet haline gelen Yeniçerilerin artık seferlerde başına buyruk hareket eden, mal yağmasına girişen; uzun yıllar iyilik ve yiğitlik değerleriyle anılmaktayken artık kanun tanımaz işlerde kabadayılarla birlikte namlanmaya başlayan bir kurum haline geldiği gerçeği, öğrenciye romanın olay örgüsü içinde kavratılmaya çalışılabilir. Öğrenci, bu yolla yazarın verdiği tarihî bilgileri de kullanarak siyasi yönetimin denetim mekanizmasını işletmedeki eksikliğine, sevk ve idaredeki kusurlarına yönelttiği eleştiriyi de yorumlama ve değerlendirme imkânını bulacaktır. Yükseköğretimde verilen tarih eğitiminde tarihî romanların kullanılmasını yaygınlaştırmak bu nedenle önemli ve gereklidir. Aynı şekilde öğretim elemanının Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinde Kurtuluş Savaşı ve sonrasını konu edinen romanları dersin tamamlayıcı bir unsuru bağlamında okutması, dersin amacı ve hedefi bakımından uygun bir yöntem olacaktır. Bu yöntem, öğrencilere tarih öğretiminde tarihî romanların kullanılmasına ilişkin pedagojik bir yaklaşım temelinde benimsetilmelidir. Ancak bu yöntem uygulanırken, okutulacak tarihî romanın çocuğun biyolojik ve zihinsel yaşına uygun olmasına dikkat edilmelidir. Hatta ilköğretim çağındaki çocukların anlayarak zevkle ve heyecanla okumalarını sağlamak için bu tarihî romanların kendi dil seviyeleri paralelinde sadeleştirilmiş olması da eğitimde beklenen verimi arttıracaktır.

Roman, genel tarihin yanında yerel tarihin de ifade vasıtasıdır. Bir yörenin sahip olduğu kendine özgü tarihsel nitelikleri, o yörenin geçmişten günümüze tarihî gelişimi, orada yaşanmış çeşitli vakalardan kalma tarihsel izleri ifade eden yerel tarih, bir olay kurgusu içinde romanın konusu haline getirilebilir. Mesela Adalet Ağaoğlu’nun *Romantik Bir Viyana Yazı* (2000) adlı romanı bu bağlamda örnek bir eserdir. Yazar, romanın öğretmen karakteri Kâmil Kaya vasıtasıyla yerel tarihin önemini kavratmaya çalışır. Öğretmen, romanda yerel tarihten yola çıkarak ülke ve dünya tarihini anlatırken, çocukların ve gençlerin ayaklarının bastığı yörelerinin tarihini mutlaka bilmeleri gerektiğini vurgular. Tarihî romanlarda yer verilen bunun gibi tiplmeler, verdikleri mesajlarla temelde değer öğretimine, teferruatta ahlak öğretimine katkıda bulunurlar.

Tarih öğretiminde tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılabilir bu araçlar, öğreticinin imkân, bilgi ve becerileri ölçüsünde faydalı olabilir. Örneğin öğretmen tarafından ödev olarak verilen tarihî roman ve hikâyenin teknik açıdan çözümlenmesi istenebilir. Romanda anlatılan devir veya olayla ilgili tarihsel gerçeklikler sınıf ortamında özetlenebilir, soru-cevaplara dayanan bir yöntem geliştirilerek eserin tarih öğretimine katkısı pekiştirilebilir. Sonuç olarak belli bir zamana ait sosyal, kültürel ve ekonomik yapının öğrenci tarafından kavranması, o döneme ait toplumsal değerlerin daha iyi

anlaşılması, yazıldığı döneme ışık tutan tarihsel hikâye ve roman gibi edebî metinlerle sağlanabilir. Zira tarihsel roman, geçmişe ait özel bir tarihsel dönemde yer alan eylemlerin, devrin hâkim düşüncesinin ve gündelik hayatının gerçeklikle ele alınmaya çalışıldığı bir edebî tarzdır (Şimşek,2010). Ancak bu tarzın kullanılmasında bilhassa içerik ve üslup bakımından dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Öğreticinin sanat eseri ile bilimin öncelikleri bağlamındaki farklılığa dikkat çekmesi, öğrencinin kurmaca ile gerçeği ayırması için kaçınılmaz bir gerekliliktir.

3. Sonuç

Türk edebiyatında tarihî roman türü, Türk toplumunun zihin haritası olma temelinde değer kazanmıştır. Çünkü bu eserler, toplumun paylaştığı değerleri hatırlatmada rol oynayan öykülerdir. Bunlar, toplumun tarihten gelen kimliğini ve onu ayakta tutan temel özelliğini zihinlerde canlı tutmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlaması bakımından önemlidir. Bu yüzden yazarlar, çocuklara tarih eğitiminde roman ve hikâyeden başka görsel yöntemlere başvururlar; piyes, masal, çizgi roman ve film gibi iletişim araçlarını kullanarak bunlara adeta bir katalizör rolünü yüklerler.

Tarih ile edebiyatın ortak bir ürünü olarak ortaya çıkan tarihî romanlar, üstlendiği toplum mühendisliği misyonu ile tarihî bilgileri, belgelere boğulmuş kasvetli bir anlatımdan kurtararak okura sunma gayretinin ve geçmişi edebî açıdan yeniden inşa etme çabasının bir ürünüdür. Tarihî olayların insan açısından sonuçları üzerinde yoğunlaşan bu ürünler, okuru hayalî olarak geçmiş zaman yolculuğuna çıkarır ve tasavvur edemediği mekânlarda yaşanmış bazı gerçeklerle buluşturur. Pek çoğu savaş zamanı merkezli olan bu tarihî romanlar, genellikle tarih derslerinde tamamlayıcı bir unsur olarak kullanılabilir kadar önem arz etmektedir. Ne var ki, ülkemizde çocuklar için yazılmış tarihî roman çok azdır. Çocukların ve gençlerin kendi yaş seviyelerine hitap edebilecek, dil ve anlatım bakımından kolay anlaşılabilir nitelikte kendi tarihlerinde mevcut olayları aktaran bu tür eserlerin sayıya arttırılarak bu boşluğun doldurulması gerekir. Bu aşamadan sonra çocukların ders ortamında tarih programına uygun romanlar tespit etme ve seçme imkânı doğabilir. Ülkemizde tarihî roman sayısı arttıkça çocukların konu, ortam, tarz, tema, dönem, mekân, olay ve karakter gibi seçme kriterlerine uygun eser bulma şansı da artacaktır. Bu bağlamda tarihî romanların yer, zaman, kişi ve olay unsurlarıyla bağlantılı olarak barındırdığı tarihsel bilgilerden okuyucuyu faydalandırmayı, gençlere tarihi sevdirmeyi ve yaşanan/ hâl zamanı ile geçmiş zaman arasında bir kıyaslama yaptırmayı hedef edindiği, bu nedenle tarih öğretimine büyük katkısı olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, Şerif, (2003). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Ankara, Akçağ Yayınları
- Akyüz, Kenan, (1979). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri I (1860-1923)*, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Andaç, Feridun, (1997). "Roman, Tarih, Tarihsellik", *Gösteri*, S.197), Mayıs 1997.
- Aşlıoğlu, Bayram, (1986). *Çocuk Romanlarının Çocuk Eğitimindeki Yeri ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ata, Bahri, (1998). " John Dewey ve Türkiye'de İlköğretimde Tarih Öğretimi (1923-1930)", *Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu*, 4-6 Haziran.
- Bakırcıoğlu, N. Ziya, (1996). *Başlangıçtan Günümüze Türk Romanı*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Baymur, Fuat (1964) *Tarih Öğretimi*, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- Cemiloğlu, Mustafa, (2003). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Coşkun, Sezai, (2007). "Tarih – Roman İlişkisi ve Çanakkale Harbi Örneği" *Yağmur Dergisi*, S.34, Ocak, Şubat, Mart 2007, www.yagmurdergisi.com.tr-29.08.2007
- Çeri, Bahriye, (2001). *Tarih ve Roman*, İstanbul, Can Yayınları
- Enginün, İnci (1987). "Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış", *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul, Gökyüzü Yayınları.
- Ergunşah, Hülya, (1990). *Türk Edebiyatında Tarihî Roman*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Erol, Kemal, (2010). "Namık Kemal'in Siyasi Düşünceleri ve Devlet İdeali", *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu 20-22 Aralık 2010, Bildiriler, 1. Cilt*, ss: 405-423, Tekirdağ – Türkiye.
- Ertem, Sadri, (1971). "Tarihsel Roman", *Roman Anlayışı* (Haz. Baha Dürder), İstanbul, Remzi Kitabevi.

- Ertop, Konur, (1997). “Romancılığımızda Tarihe Yaklaşım”, *Tarihî Roman Dosyası, Gösteri*, S.197-198, Nisan-Mayıs 1997.
- Fedai, Özlem, (2000). “Mistik, Marksist ve Osmanlı: Kemal Tahir Romanında Tarih”, *Türk Yurdu*, S. 153-154.
- Hayati Baki, (1993). *Tanzimat Edebiyatında Roman ve İnsan*, Ankara, Promete Yayınları.
- Kaplan, Mehmet, (1880). “Tarihî Romanlarda Şahıslar Nasıl Konuşturulmalı”, *Türk Edebiyatı*, S.45, s.7-8.
- Kaplan, Mehmet, (1982). *Kültür ve Dil*, İstanbul, Dergâh Yayınları.
- Kerman, Zeynep, (1978). *1862 -1910 Yılları Arasında Viktor Hugo'dan Türkçe'ye Yapılan Çeviriler Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul.
- Kozanoğlu, Abdullah Ziya, (1969). *Arena Kraliçesi*, İstanbul, Atlas Kitabevi
- Köksal, Hüseyin, (2010). “Tarih Öğretiminde Epik Şiirlerin Kullanılması”, *Tarih Nasıl Öğretilir* (Editör: Mustafa Safran), İstanbul, Yeni İnsan Yayınları.
- Metin, Mustafa, (2007). *Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Tarihî Romanları (1923-1933)*, Yüksek Lisans Tezi, AKÜ.
- Naci, Fethi (1982), “Tarih ve Roman”, *Gösteri*, S.19, Haziran.
- Naci, Fethi, (2002). *Yüz Yılın Yüz Romanı*, İstanbul, Adam Yayınları.
- Ocak, A.Yaşar, (1993). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ankara.
- Önertoy, Olcay (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özün, Mustafa Nihat, (1936), *Türkçede Roman*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Şirin, İbrahim, (1997). *Namık Kemal'in Tarih Anlayışı*. Pamukkale Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Şirin, İbrahim, (2000). “Kollektif Kimlik İnşa Aracı Olarak Tarihî Roman”, *Türk Yurdu*, S.153-154.
- Şimşek, Ahmet, (2010). “Tarih Öğretiminde Destanlar ve Efsaneler”, *Tarih Nasıl Öğretilir* (Editör: Mustafa Safran), İstanbul, Yeni İnsan Yayınları.
- Şimşek, Ahmet (2010). “Tarih Öğretiminde Tarihsel Hikâye ve Roman”, *Tarih Nasıl Öğretilir?*, İstanbul, Yeni İnsan Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, (1985). *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul, Çağlayan Kitabevi.
- Timur, Taner, (2002). *Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Tural, Sadık Kemal, (1976). “Tarihî Roman ve Atsızın Tarihî Romanları Üzerine Düşünceler” *Atsız Armağanı*, Ötüken Yayınları İstanbul, 1976, S.XCIII- CXXX
- Tural, Sadık Kemal, (1993). “Tarihî Roman Geleneği ve Cezmi”, *Doğumunun 150. Yılında Namık Kemal*, Ankara, AKM Yayınları.
- Yalçın, Alemdar, (2002). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920 – 1946)*, Ankara, Akçağ Yayınları.